

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑. ความเป็นมา และความสำคัญของปัญหา

พระผู้มีพระภาคได้ประกาศพระสัทธรรมหลังจากการตรัสรู้ บุคคลจำนวนมากเมื่อศรัทธาในพระธรรมมีความปรารถนาที่จะบวชในสำนักของพระผู้มีพระภาคได้สละเรือนอกบวช เมื่อบวชเป็นพุทธสาวก ได้อาศัยอยู่ตามป่า ตามเรือนร้าง จนกระทั่งมีผู้เลื่อมใสสร้างที่อยู่อาศัยถวาย มูลเหตุการณสร้างวัดถวายเริ่มจากพระเจ้าพิมพิสารมีจิตเลื่อมใสเข้ามาในธรรมของพระผู้มีพระภาค ประกาศตนเป็นองค์ศาสนูปถัมภกต่อพระพุทธศาสนา ด้วยดำริว่า “พระผู้มีพระภาคควรประทับที่ไหนหนอ ที่แห่งใดอยู่ ไม่ไกลและไม่ใกล้จากหมู่บ้านนัก คมนาคมสะดวก ผู้ประสงค์พึงเข้าเฝ้าได้ กลางวัน ไม่พลุกพล่าน กลางคืนสงบ เสียงไม่อีกทีก เว้นจากคนสัญจรไปมา เป็นที่กระทำการกรรมลับของหมู่มนุษย์ ควรแก่การหลีกเร้น” มีดำริว่าอุทยานเวพวันนั้นมีความเหมาะสมเป็นที่อยู่ได้ถวายแด่ภิกษุสงฆ์ซึ่งมีพระผู้มีพระภาคเป็นประมุข^{*} เป็นเหตุเรื่องอนุญาตอารามและวัดแห่งแรกของพุทธศาสนา คือ วัดเวพวันาราม

อาราม เป็นคำเรียกชื่อ ศาสนสถานในทางพุทธศาสนาที่มีมาเมื่อครั้งพุทธกาล เป็นการใช้คำเรียกเสนาสนะ ผู้มีศรัทธาสรางถวายพระพุทธรูปหรือพระพุทธรูปในระยะแรกๆ เช่น “เชตวันาราม” หรือชื่อเต็มว่า “เชตวัน อนาถบิณฑิกสุ อาราม” ซึ่งมีความหมายว่า “สวนของอนาถบิณฑิกที่ป่าเชต” หรือ “เวพวันาราม” หรือ “บุปผาราม” เป็นต้น โดย “อาราม” หรือ “อาราม” ในคำอ่านของไทยแปลว่า “สวน” ปัจจุบันนั้นเรียกรวมว่าวัด หมายถึง สถานที่ทางพระพุทธศาสนา ปกติมีอุโบสถ วิหาร เจดีย์ รวมทั้งมีพระภิกษุสงฆ์อยู่อาศัย นอกจากนี้ในเวลาต่อมา ยังมีคำที่ใช้เรียกอีกอย่างว่า “วิหาระ” หรือ “วิหาร”^๒

พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเวพวัน เขตกรุงราชคฤห์ ครั้งนั้นยังไม่ได้ทรงบัญญัติ (ยังไม่ทรงอนุญาต) เสนาสนะแก่ภิกษุทั้งหลาย และภิกษุเหล่านั้นอยู่ในที่นั้น ๆ คือ ป่าโคนไม้ ภูเขา ชอกเขา ถ้ำ ป่าช้า ป่าชฎ ที่แจ้ง ลอมฟาง เศรษฐีชาวกรุงราชคฤห์ไปสวนแต่เช้าตรู่ ได้แลเห็นภิกษุเหล่านั้นเดินออกมา เป็นผู้สมบุรณ์ด้วยอิริยาบถ เห็นแล้วมีจิตเลื่อมใสจึงได้เข้าไปหาภิกษุเหล่านั้น กล่าวกับภิกษุเหล่านั้นว่า “ถ้ากระผม จะให้สร้างวิหาร พระคุณเจ้าจะอยู่ในวิหารของกระผมหรือ”

* วิ.ม.(ไทย) ๔/๕๙/๗๑.

^๒ รศ.สมคิด จิระทัศนกุล, วัด : พุทธศาสนสถาปัตยกรรมไทย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔), หน้า ๙.

ภิกษุเหล่านั้นรับคำแล้วเข้าไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า เศรษฐีชาวกรุงราชคฤห์ต้องการจะให้สร้างวิหารถวายข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายจะพึงปฏิบัติอย่างไร^๓

พระผู้มีพระภาคทรงอนุโมทนาแก่ราชคฤห์เศรษฐีด้วยคาถาเหล่านี้ว่าดังนี้

วิหารย่อมป้องกันความหนาวร้อนและสัตว์ร้ายนอกจากนั้น ยังป้องกันงู ยุงและฝนในคราวหนาวเย็นนอกจากนั้น ยังป้องกันลมและแดดอันร้อนจัดที่เกิดขึ้นการถวายวิหารแก่สงฆ์ เพื่อหลีกเร้นอยู่ เพื่อความสุขเพื่อเพ่งพินิจ และเพื่อเห็นแจ้งพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ทรงสรรเสริญว่าเป็นทานอันเลิศ...^๔

พระวินัยที่เกี่ยวกับการทำอุโบสถมีปรากฏในพระไตรปิฎก ณ เขาคิชฌกูฏ กรุงราชคฤห์ เจ้าลัทธิอื่นประชุมกล่าวธรรมทำให้ประชาชนทั้งหลายเข้าไปหาเพื่อฟังธรรม และบังเกิดความรักเลื่อมใสเป็นพรรคพวกขึ้น พระเจ้าพิมพิสารทราบและคิดคำนึงว่าทำไมพระคุณเจ้าทั้งหลายไม่ฟังประชุมกันบ้าง ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคขออนุญาตให้พระภิกษุมีการประชุมกัน ทรงอนุญาตให้ประชุมกันในวัน ๑๔ ค่ำ ๑๕ ค่ำ และ ๘ ค่ำ แห่งปักษ์ ภิกษุทั้งหลายได้มาประชุมกันในวันดังกล่าวเมื่อพร้อมเพรียงกันแล้วก็พากันนั่งนิ่ง ประชาชนเข้าไปหาภิกษุเหล่านั้นเพื่อฟังธรรมก็พากันดำหนิ ประณามว่า พระสมณะเชื้อสายพระศากยบุตรทั้งหลายประชุมกันแล้วนั่งนิ่งเหมือนสุกรไ้ ผู้ประชุมกันก็ควรกล่าวธรรมมิใช่หรือ ภิกษุทั้งหลายนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ ทรงอนุญาตให้กล่าวประชุมธรรมกัน^๕ ทรงเกิดความดำริว่า พึงอนุญาตสิกขาบทที่ได้บัญญัติไว้แก่ภิกษุทั้งหลายให้เป็นปาติโมกข์ทุกเทศ ปาติโมกข์ทุกเทศนั้นจักเป็นอุโบสถกรรมของเหล่าภิกษุ ทรงอนุญาตให้ยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงปักษ์ละ ๑ ครั้ง คือ ในวัน ๑๔ ค่ำ หรือวัน ๑๕ ค่ำ โดยให้แสดงแก่ภิกษุทั้งหลายโดยพร้อมเพรียงกัน^๖ ภิกษุทั้งหลายได้คำนึงว่า “พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติอุโบสถกรรมแก่ภิกษุทั้งหลายผู้พร้อมเพรียงกันมีกำหนดเพียงไรหนอ มีเพียงอวาสหนึ่ง หรือมีทั้งแผ่นดิน” พระผู้มีพระภาคอนุญาตมีกำหนดเขตเพียงอวาสเดียวเท่านั้น ภิกษุทั้งหลายได้ดำริต่อไปว่า “อวาสหนึ่งมีการกำหนดเขตเท่าไร” จึงทูลถามพระผู้มีพระภาค ทรงอนุญาตให้สมมติสีมา ในเบื้องต้นพึงทักนิमितขึ้น เช่น ปัพพตนิमित (นิमितคือภูเขา) ปาสาณนิमित (นิमितคือแผ่นดิน) เป็นต้น ครั้นทักนิमितแล้ว ภิกษุผู้ฉลาดสามารถพึงประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติทุติยกรรมวาจา ทำนรูปใดเห็นด้วยกับการสมมติสมาสนังวาสสีมา มีอุโบสถเดียวกัน ด้วยนิमितเหล่านั้น ทำนรูปนั้นพึงนั่ง ทำน

^๓ วิ.จ. (ไทย) ๗/๒๙๔/๙๐.

^๔ วิ.จ. (ไทย) ๗/๒๙๕/๙๒.

^๕ วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๓๒/๒๐๗.

^๖ วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๓๒/๒๐๘.

รูปใดไม่เห็นด้วยท่านรูปนั้นพึงทักท้วง ต่อมา ภิกษุบางพวกสมมติสีมาใหญ่เกินไป^๗ พระพุทธเจ้าจึงทรงอนุญาตให้สมมติสีมาประมาณไม่เกิน ๓ โยชน์^๘ และทรงอนุญาตให้สมมติวิหาร เรือนมุงแถบเดียว ปราสาท เรือนโล้น หรือถ้ำ ที่สงฆ์ต้องการให้เป็นโรงอุโบสถแล้วจึงทำอุโบสถ^๙ ต่อมาอีกไม่ทรงอนุญาตให้สมมติโรงอุโบสถ ๒ แห่ง ทรงให้ถอนโรงอุโบสถแห่งหนึ่ง จึงทำอุโบสถในโรงอุโบสถแห่งหนึ่งได้ แต่ความหมายของอุโบสถอีกอย่างนั้นคือ ชื่อเรียกอาคารซึ่งใช้เป็นสถานที่เฉพาะสำหรับพระภิกษุสงฆ์ ทำสังฆกรรม คำว่า “อุโบสถ” ขนาดและรูปแบบของอุโบสถไม่มีกำหนดไว้ในพระวินัย เพราะพระวินัยกำหนดสีมาให้เป็นเครื่องกำหนดขอบเขตสำหรับทำสังฆกรรม ส่วนอุโบสถเป็นเพียงอาคารที่สร้างครอบพื้นที่สีมาเพื่อกันแดดกันฝนอำนวยความสะดวกให้แก่พระภิกษุทั้งหลาย พระวินัยจึงให้ความสำคัญและมีกฎเกณฑ์เกี่ยวกับสีมาเท่านั้น

งานสร้างอุโบสถเป็นงานด้านพุทธศิลป์อีกแขนงหนึ่ง ซึ่งมักมีแนวคิดเกี่ยวกับเทพและภพภูมิแทรกอยู่ เช่น ในงานสถาปัตยกรรมก็ได้กลายเป็นจักรวาลทัศน์แบบไตรภูมิ ซึ่งได้ถูกสะท้อนลงในหลายรูปแบบไม่ว่าจะเป็นการวางผัง การสร้างสรรค์รูปทรงเจดีย์ หรือ องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม แต่วัดทุกวัดไม่อาจปฏิเสธได้เช่นกันว่าอิทธิพลทางความคิดและความเชื่อ ตลอดจนเรื่องราวในไตรภูมิ ได้เข้ามามีส่วนอย่างมากต่อการสร้างสรรค์งานศิลปะและสถาปัตยกรรม ดังจะเห็นได้จากวัดสำคัญๆ ในสมัยรัตนโกสินทร์ ส่วนใหญ่เป็นภาพสะท้อนของแนวคิดจักรวาลทัศน์แบบไตรภูมิไม่มากนักน้อยแทบทั้งสิ้น^{๑๐} รูปแบบลักษณะของอุโบสถและวิหารของไทย สามารถแบ่งแยกเป็นประเภทหลักๆ ควบคู่ไปกับแผนผังอาคารได้เป็น ๗ รูปแบบ^{๑๑}

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเป็นศูนย์กลางการศึกษาด้านพุทธศาสนาในระดับสากล มีความจำเป็นต้องมีวัด และอุโบสถขนาดใหญ่เพียงพอที่จะใช้เป็นสถานที่ประกอบศาสนกิจ รองรับพระสงฆ์จำนวนมากที่เข้ามาศึกษา ทำให้อุโบสถกลางน้ำตามปณิธานของพระพรหมมิ่งคลาจารย์ (หลวงพ่อบุญญานันทภิกขุ) เฉพาะพื้นอุโบสถ (ไม่รวมบันไดทั้ง ๔ ด้าน) ได้รับการออกแบบให้มีพื้นที่ใช้สอยถึง ๑๖๐ ตารางเมตร นอกจากนั้น ยังเป็นพื้นที่ใช้ประโยชน์พิเศษขึ้นมานอกเหนือจากอุโบสถทั่วไป ในการทำสังฆกรรมของพระสงฆ์และพระนักศึกษาจำนวนมาก

^๗ วิ.ม.(ไทย) ๔/๑๔๐/๒๑๖.

^๘ โยชน์ เป็นหน่วยวัดความยาวของไทย มีระยะเทียบเท่ากับ ๑๖ กิโลเมตร โดย พระราชบัญญัติมาตรฐานวัด วัด พระพุทธศักราช ๒๕๖๖ ราชกิจจานุเบกษา ๔๐. ๒๗ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๖. หน้า ๑๘๓-๒๑๘.

^๙ วิ.ม.(ไทย) ๔/๑๔๑/๒๑๗.

^{๑๐} ศ.ดร.เสมอชัย พูลสุวรรณ, **สัญลักษณ์ในงานจิตรกรรมไทยระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๙-๒๔**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๙), หน้า ๑๕๓.

^{๑๑} รศ.สมคิด จิระทัศนกุล, **วัด: พุทธศาสนสถาปัตยกรรมไทย**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔), หน้า ๗๑ – ๗๕.

ตามที่ได้ศึกษาจากพระผู้ใหญ่วิเศษ เวลาลงสังฆกรรม ถ้าพื้นที่ต่อกันจากลานสังฆกรรมด้านบน จะสามารถลงสังฆกรรมพร้อมกันได้

ด้วยความสำคัญดังกล่าวมาข้างต้นนี้ ทำให้ผู้วิจัยต้องการศึกษาถึงคุณค่าและความสำคัญในการสร้างอุโบสถกลางน้ำแห่งนี้ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในแง่มุมที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นการส่งเสริมทางการศึกษา หรือการปฏิบัติศาสนกิจของภิกษุทั้งหลาย เพื่อประโยชน์และความเจริญก้าวหน้าของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัยในฐานะมหาวิทยาลัยสงฆ์ชั้นนำระดับโลกต่อไป

๑.๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑. เพื่อศึกษาการสร้างอุโบสถในพระพุทธศาสนา

๑.๒.๒. เพื่อศึกษากระบวนการสร้างอุโบสถกลางน้ำ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๑.๒.๓. เพื่อศึกษาคุณค่าและความสำคัญในการสร้างอุโบสถกลางน้ำ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๑.๓. ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยภาคเอกสาร มุ่งศึกษาแนวคิดการสร้างอุโบสถกลางน้ำ แนวการสร้างอุโบสถของพระพุทธศาสนาและสังคมไทย แนวการสร้างอุโบสถในพระพุทธศาสนาในครั้งพุทธกาล โดยอาศัยข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา และเอกสารที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการออกแบบในลักษณะพุทธศิลป์สถาปัตยกรรม หลักจักรวาลวิทยา อิทธิพลทางความคิดและความเชื่อในแบบไตรภูมิ ซึ่งมีอิทธิพลในรูปแบบการสร้างอุโบสถที่ปรากฏตั้งแต่ยุคอดีตตราบจนถึงกระทั่งยุคปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นขนาดของอุโบสถ แนวคิดในการสร้างอุโบสถ เป็นต้น รวมทั้งบทความ เอกสารที่เกี่ยวข้องกับอุโบสถกลางน้ำ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย บทความ, เอกสารสัมภาษณ์พระพรหมมิ่งคลาจารย์ (หลวงพ่อปัญญานันท์ภิกขุ) และรองศาสตราจารย์ ดร.ภิญโญ สุวรรณคีรี ที่เกี่ยวข้องกับอุโบสถกลางน้ำ เพื่อจัดทำารเก็บรวบรวม จัดลำดับข้อมูล

๑.๔. คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

คุณค่าและความสำคัญในการสร้างอุโบสถกลางน้ำ หมายถึงคุณค่าและความสำคัญในการสร้างอุโบสถกลางน้ำ ซึ่งมีคุณค่าและความสำคัญ ๔ ด้านคือ ด้านพุทธศิลป์ ด้านจิตใจ ด้านความสามัคคีและด้านความมั่นคงของพระพุทธศาสนา ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

กระบวนการสร้างอุโบสถ หมายถึงการดำเนินงานการจัดการ การออกแบบ, การก่อสร้างอุโบสถกลางน้ำ แนวคิดในการสร้าง รูปแบบ ลักษณะ และองค์ประกอบของอุโบสถกลางน้ำ การวางศิลาฤกษ์ วงเงินค่าก่อสร้าง การดูแลการก่อสร้าง และการส่งมอบงาน

โรงอุโบสถ แปลจากคำว่า อุโบสถาคาร หรือ อุโปสถัคคะ เป็นคำเรียกสถานที่สำหรับพระสงฆ์ใช้ประชุมกันทำสังฆกรรมตามพระวินัย เช่น สวดพระปาติโมกข์ ให้อุปสมบท มีสีมาเป็นเครื่องบอกเขต ถ้าเป็นของพระอารามหลวงเรียกว่า พระอุโบสถ บางถิ่นเรียกว่า สีมา หรือ สิม

สีมา หรือ เสมา เขตกำหนดความพร้อมเพรียงของสงฆ์, เขตชุมนุมของสงฆ์, เขตที่สงฆ์ตกลงกันไว้สำหรับภิกษุทั้งหลายที่อยู่ภายในเขตนั้นจะต้องทำสังฆกรรมร่วมกัน แบ่งประเภทเป็น ๒ ประเภทใหญ่ คือ

๑. พัทธสีมา แดนที่ผูก ได้แก่ เขตที่สงฆ์กำหนดขึ้นเอง

๒. อพัทธสีมา แดนที่ไม่ได้ผูก ได้แก่ เขตที่ทางบ้านเมืองกำหนดไว้แล้วตามปกติของเขา หรือมีอย่างอื่นในทางธรรมชาติเป็นเครื่องกำหนด สงฆ์ถือเอาตามกำหนดนั้นไม่วางกำหนดขึ้นเองใหม่

๑.๕. ทบทวนเอกสารและงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ก. เอกสารที่เกี่ยวข้อง

๑.๕.๑. **พระสิริมังคลาจารย์** ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “จกกวาพทีปนี” ไว้พอสรุปได้ว่า โครงสร้างของจักรวาล พระพุทธองค์ทรงเรียกจักรวาล ว่าเบญจขันธ์จักรวาลและโลกประกอบด้วยสรรพสิ่งในจักรวาล ซึ่งเป็นกฎไตรลักษณ์และสรรพสิ่งเป็นไปตามหลักอภิปัจจยตา หรือหลักปฏิจจสมุปบาท โดยแบ่งเรื่อง เป็น ๖ กัณฑ์ แสดงจักรวาลโดยสรุปกัณฑ์หนึ่ง แสดงเรื่องแม่น้ำมหาสมุทรกัณฑ์หนึ่ง แสดงเรื่องทวีปกัณฑ์หนึ่ง แสดงเรื่องภูมิต่างๆกัณฑ์หนึ่ง และแสดงเรื่องเบ็ดเตล็ดเป็นที่สุดท้ายอีกกัณฑ์หนึ่ง ท่านผู้รจนาได้เลือกเก็บข้อความอันว่าด้วยเรื่องนั้นๆจากพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา และปกรณ์พิเศษต่างๆมาเป็นรูปเรื่อง คติความเชื่อต่างๆเป็นมิติอันมีมูลปรากฏอยู่ในคัมภีร์ เป็นหนังสือประเภทโลกศาสตร์ เพื่อเผยแพร่และศึกษาแนวความคิดเรื่องโลกตามแนวศาสนา^{๑๒}

๑.๕.๒. **เสฐียรโกเศศ หรือ พระยาอนุมานราชธน** ได้ประพันธ์ไว้ในหนังสือ “เล่าเรื่องในไตรภูมิ” กล่าวพอสรุปได้ว่า เป็นบทประพันธ์มาจากตัวเรื่องเดิม ซึ่งเป็นที่ยกย่องกันอยู่แล้วว่าเป็นวรรณคดีที่เป็นหนังสือเล่มแรกของสยามประเทศ ต้นฉบับเป็นหนังสือจารในใบลาน โดยกล่าวถึง ไตรภูมิ แปลว่า แดนสาม ซึ่งแยกเป็น กามภูมิ ๑ รูปภูมิ ๑ และอรุณภูมิ ๑ สัตว์ทั้งหลายเกิดมาย่อมเวียนวนไปเกิดใน ๓ ภูมินี้ แดนที่ข้งอยู่ด้วยกามตัณหา ยังมีความโลภ โกรธ หลง กล่าวถึงเรื่องกำเนิดของสัตว์ ยักษ์มาร มนุษย์ เทวดา พรหม และเรื่องกำเนิดของสากลจักรวาล ซึ่ง

^{๑๒} พระสิริมังคลาจารย์, จกกวาพทีปนี, (สำนักหอสมุดแห่งชาติ: กรมศิลปากร, ๒๕๔๘).

หนังสือไตรภูมิกล่าวไว้เบื้องต้นว่ารวบรวมมาจากคัมภีร์ต่างๆ ของพระพุทธศาสนาที่เป็นคัมภีร์ชั้นรอง แต่งขึ้นเพื่ออธิบายเพิ่มเติม เรื่องไตรภูมิส่วนมากเป็นบ่อเกิดแห่งความคิดและการบันดาลใจให้กวีและศิลปิน นำไปแต่งเรื่องจนเกิดความไพเราะแห่งกวีนิพนธ์และศิลปกรรมแขนงต่างๆ ของไทย^{๓๓}

๑.๕.๓. **พระพรหมคุณาภรณ์ (ปอ.ประยุตโต)** ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “ไตรภูมิพระร่วง : อิทธิพลต่อสังคมไทย เรียบเรียงจากคำบรรยายของพระธรรมปิฎก” ในการสัมมนาเรื่อง “ไตรภูมิพระร่วง” ณ หอสมุดแห่งชาติ ในโครงการรวบรวมวรรณกรรมอาเซียนของไทย หนังสือเล่มนี้จะช่วยให้เราเข้าใจอุดมคติเรื่องความหลุดพ้นจากไตรภูมิและอุดมการณ์เรื่องกรรมและไตรลักษณ์ที่ถูกต้อง ทั้งหาทางชำระสะสางเปลื้องกระฟุ้งที่เคลือบคลุมให้ชัดเจน จับหลักเกณฑ์ให้แม่นยำและประยุกต์แก่นพุทธธรรมให้ร่วมสมัยและเหมาะสมกับสังคมไทยในปัจจุบัน^{๓๔}

๑.๕.๔. **รศ.ดร.พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิตินุญยากร)** ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “พุทธจักรวาลวิทยา” โดยพอสรุปได้ว่าหนังสือมีเนื้อหาเกี่ยวกับ อิทธิพลและกระแสแนวคิดที่ว่าด้วยจักรวาลวิทยาของพระพุทธศาสนาเถรวาท ได้ส่งผลโดยตรงและโดยอ้อมแก่สังคมไทย ยังผลให้สังคมไทยในยุคอดีตมีพฤติกรรมทางด้านความคิด หรือการกระทำสอดคล้องกับหลักจักรวาลวิทยาในหลายด้านด้วยกัน กล่าวคือ ด้านวรรณกรรม ด้านสถาปัตยกรรม ด้านรัฐศาสตร์ ด้านจิตรกรรม และด้านจริยศาสตร์^{๓๕}

๑.๕.๕. **กรมศิลปากร** ได้จัดพิมพ์เอกสารประกอบการจัดนิทรรศการพิเศษ เนื่องในเทศกาลปฐมนิเทศประจำปี ๒๕๓๓ “วิวัฒนาการพุทธสถานไทย” โดยมีเนื้อหาพอสรุปได้ว่าเป็นเรื่องเกี่ยวกับความเป็นมาของพุทธสถาน, ประวัติพุทธสถานในประเทศไทย, อุโบสถและวิหารในประเทศไทย โดยพัฒนาการไปตามความนิยมในแต่ละยุคสมัยขึ้นอยู่กับการใช้สอยและคติความหมายและชนบประเพณีนิยมในการสร้างวัดในแต่ละยุคสมัย^{๓๖}

๑.๕.๖. **คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร** ได้กล่าวถึงเอกสารวิชาการและสรุปผลการสัมมนาเรื่อง “เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมในประเทศไทย” มีเนื้อหาเกี่ยวกับอิทธิพลของพระพุทธศาสนาในประเทศอินเดียที่เข้ามาในประเทศไทย ค่านิยมต่างๆ ของสังคมไทย

^{๓๓} เสฐียรโกเศศ, เล่าเรื่องในไตรภูมิ, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์คลังวิทยา, ๒๕๑๓).

^{๓๔} พระพรหมคุณาภรณ์ (ปอ.ประยุตโต), ไตรภูมิพระร่วง: อิทธิพลต่อสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โกมลคีมทอง, ๒๕๔๘).

^{๓๕} รศ.ดร.พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิตินุญยากร), พุทธจักรวาลวิทยา, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๐).

^{๓๖} กรมศิลปากร, วิวัฒนาการพุทธสถานไทย, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท อมรินทร์ พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด, ๒๕๓๓).

ที่เปลี่ยนแปลงไป ไม่ว่าจะเป็นเพราะไทยเกิดรบชนะเขมรจึงค่อยตามแบบวัฒนธรรมเขมร การผสมผสานระหว่างไทยและยุโรปในสมัยพระนารายณ์มหาราชและสมัยกรุงรัตนโกสินทร์^{๑๗}

๑.๕.๗.ศ.เฉลิม รัตนทัศนีย์ ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “วิวัฒนาการศิลปะสถาปัตยกรรมไทย พุทธศาสนา” โดยสรุปเนื้อหารวบรวมไว้เกี่ยวกับคุณค่า, การกำหนดยุคสมัย, อิทธิพลหลักที่ก่อให้เกิดสถาปัตยกรรมลักษณะ วิวัฒนาการการจัดวางผังวัดวาอาราม การกำเนิดวัดในพระพุทธศาสนา, ในชมพูทวีปและในเมืองไทย^{๑๘}

๑.๕.๘.ศ.โชติ กัลยาณมิตร ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “สถาปัตยกรรมแบบไทยเดิม” โดยมีเนื้อหาสรุปเกี่ยวกับ พื้นฐานทางปรัชญาของสถาปัตยกรรมไทย อ้างถึงอิทธิพลของไตรภูมิพระร่วง ซึ่งยึดพุทธศาสนาวัชรยานหรือหีนยานเป็นหลัก ทั้งยังมีความเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาในลัทธิอื่นๆ ด้วย เช่น ลัทธิมหายานและมนตรยาน นอกจากนี้ก็ยังมีศาสนาพราหมณ์เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องด้วยอย่างสำคัญ รวมทั้งกล่าวถึงพุทธธรรมที่แสดงออกในรูปวัตถุ มักจะได้พบลักษณะอันเป็นเอกลักษณ์สำคัญ ๓ ประการ คือ ความสงบนิ่ง ความเบา และการลอยตัว ^{๑๙}

๑.๕.๙.น.ณ ปากน้ำ (ประยูร อุลุชาฎะ) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “ศาสนา และ ศิลปะในสยามประเทศ และ แหลมอินโดจีนสมัยโบราณ” ผลการวิจัยสรุปได้ว่าหนังสือมีเนื้อหาเกี่ยวกับอิทธิพลของอาณาจักรในสมัยต่าง ๆ ก่อนสมัยสุโขทัย เช่นอาณาจักรฟูนัน อาณาจักรเขมร อาณาจักรทวารวดี เป็นต้น อิทธิพลของอาณาจักรทั้งหลายเหล่านี้ที่มีผลสืบต่อจนมาเป็นศิลปะไทยในปัจจุบัน รวมทั้งการออกแบบการสร้างบ้าน สร้างวัง และสร้างวัด^{๒๐}

๑.๕.๑๐.นิยะดา เหล่าสุนทร ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “ไตรภูมิพระร่วง : การศึกษาที่มา” ว่าด้วยหนังสือมีเนื้อหาเกี่ยวกับ ศึกษาเรื่องจักรวาลวิทยาในพระพุทธศาสนา ธรรมชาติของโลกและชีวิต องค์ประกอบลักษณะและระยะเวลาของโลกและจักรวาล การเวียนว่ายตายเกิด กำเนิดมนุษย์ และความเสื่อมของอายุ อันเนื่องมาจากศีลธรรมของมนุษย์ เพื่อให้เกิดสัมมาทิฐิ สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องตามพุทธวิธีอันมีพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งอันสูงสุดของชีวิต^{๒๑}

^{๑๗} คณะสถาปัตยกรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร, เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมในประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๗).

^{๑๘} ศ.เฉลิม รัตนทัศนีย์, วิวัฒนาการศิลปะสถาปัตยกรรมไทยพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท อมรินทร์ พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด, ๒๕๓๙).

^{๑๙} ศ.โชติ กัลยาณมิตร, สถาปัตยกรรมแบบไทยเดิม, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์, ๒๕๓๙).

^{๒๐} น.ณ ปากน้ำ, ศาสนา และ ศิลปะในสยามประเทศ และ แหลมอินโดจีนสมัยโบราณ, (กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด โอเดียนสโตร์, ๒๕๑๗).

^{๒๑} นิยะดา เหล่าสุนทร, ไตรภูมิพระร่วง: การศึกษาที่มา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓).

๑.๕.๑๑.รศ.สมใจ นิ่มเล็ก ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “อุโบสถ สถาปัตยกรรมไทย” ไว้ว่า หนังสือรวบรวมเรื่องราวทางสถาปัตยกรรมของอุโบสถไว้อย่างละเอียด โดยเริ่มจากการปูพื้นฐานให้ทราบถึงมูลเหตุแห่งการสร้างวัดและอุโบสถในวัฒนธรรมไทย รูปแบบและองค์ประกอบต่างๆ ของอุโบสถ โดยรวบรวมแบบอย่างของอุโบสถแบบประเพณีทางพุทธศาสนา ซึ่งส่วนมากจะอยู่บริเวณภาคกลาง ในการวิเคราะห์ถึงโครงสร้างส่วนต่างๆ ของอุโบสถ ไม่ว่าจะเป็นแบบอย่างของผังพื้น เสาฐานอาคาร องค์ประกอบของหลังคา หน้าต่างประตู เครื่องบน หรือเครื่องตกแต่งหลังคา เป็นต้น^{๒๒}

๑.๕.๑๒.รศ.สมคิด จิระทัศนกุล ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “วัด : พุทธศาสนสถาปัตยกรรมไทย” โดยมีเนื้อหาโดยสรุปเกี่ยวกับ สาระและรายละเอียด ที่เกี่ยวเนื่องกับงานสถาปัตยกรรมประเภทต่างๆ ภายใน “วัด” ซึ่งเป็นองค์ประกอบหน่วยหนึ่งที่สำคัญของสังคมไทยนับแต่อดีตถึงปัจจุบัน โดยมีกรอบเนื้อหาที่เริ่มต้นอธิบายตั้งแต่ความหมาย ที่มา ประเภท ตำแหน่งที่ตั้ง รูปแบบ ลักษณะอาคาร ตลอดจนการอธิบายให้ทราบถึง ชื่อเรียกและลักษณะขององค์ประกอบต่างๆ ที่สำคัญของอาคารหลักในแต่ละประเภท^{๒๓}

๑.๕.๑๓.ศ.ดร.เสมอชัย พูลสุวรรณ ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “สัญลักษณ์ในงานจิตรกรรมไทยระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๙ – ๒๔” โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับหลักนำเสนอการวิเคราะห์ความหมายของงานจิตรกรรมพุทธศิลป์ไทย ในวัฒนธรรมลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา และงานจิตรกรรมกลุ่มที่อาจเกี่ยวข้องกันในวัฒนธรรมสุโขทัยและล้านนา โดยพยายามแสดงให้เห็นว่า จิตรกรรมพุทธศิลป์ของไทยกลุ่มต่างๆ ก่อรูปและมีพัฒนาการจนเกิดแบบแผนเฉพาะตัวขึ้นมาอย่างไร ภายใต้เงื่อนไขทางวัฒนธรรมและกระแสดวงความคิดทางพระพุทธศาสนาในแต่ละช่วงที่ปรากฏของกาลเวลา^{๒๔}

๑.๕.๑๔.ศ.ดร.สันติ เล็กสุขุม “ข้อมูลกับมุมมอง : ศิลปะรัตนโกสินทร์” มีเนื้อหาเกี่ยวกับลักษณะเฉพาะของการศึกษาศิลปะแบบแผนประเพณีไทยซึ่งมีพระพุทธศาสนาเป็นพื้นฐานสำคัญ โดยก่อเกิดเป็นวัฒนธรรมการบูรณปฏิสังขรณ์ในสังคมไทยโบราณ อันมีนัยตรงข้ามกับการอนุรักษ์ สงวนรักษาหลักฐานโบราณที่มีอยู่ในแนวคิดฝ่ายสากลตะวันตกในปัจจุบัน^{๒๕}

^{๒๒} รศ.สมใจ นิ่มเล็ก, *อุโบสถ สถาปัตยกรรมไทย*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เมืองโบราณ, ๒๕๕๗).

^{๒๓} รศ.สมคิด จิระทัศนกุล, *วัด: พุทธศาสนสถาปัตยกรรมไทย*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๔).

^{๒๔} ศ.ดร.เสมอชัย พูลสุวรรณ, *สัญลักษณ์ในงานจิตรกรรมไทยระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๙-๒๔*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๙).

^{๒๕} ศ.ดร.สันติ เล็กสุขุม, *ข้อมูลกับมุมมอง: ศิลปะรัตนโกสินทร์*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๙).

๑.๕.๑๕.มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย “จากนาลันทาถึงมหาจุฬาฯ” กล่าวถึงมหาวิทยาลัยนาลันทาที่มีชื่อเสียงขจรไปทั่วสารทิศ มีนักศึกษาจำนวนมาก เป็นแหล่งการศึกษาพระพุทธศาสนาที่ยิ่งใหญ่ในยุคกลางแห่งประวัติศาสตร์มนุษยชาติ และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ซึ่งกล่าวถึงพัฒนาการการสร้างมหาวิทยาลัย เสนอภาพประกอบอาคารกิจกรรมและผู้อุปถัมภ์การก่อสร้างเกี่ยวกับอาคารต่างๆ และภาคผนวกกล่าวถึงคณะกรรมการต่างๆ^{๒๖}

๑.๕.๑๖.รศ.ดร.พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, วรรณิการ์ ตั้งตุลานนท์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย “คุณค่าและความสำคัญของจิตรกรรมฝาผนังของอุโบสถกลางน้ำ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย” มีเนื้อหากล่าวถึง คุณค่าและความสำคัญของจิตรกรรมฝาผนังไทย ประวัติความเป็นมา และลักษณะของจิตรกรรมฝาผนังเชิงพุทธ วิเคราะห์คุณค่าและความสำคัญ หลักพุทธธรรมที่แฝงอยู่ในจิตรกรรมฝาผนังของอุโบสถกลางน้ำ^{๒๗}

๑.๕.๑๗.ผศ.ดร.จรรุวรรณ พึ่งเทียร ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “พุทธศิลป์” โดยสรุปใจความว่า จุดเริ่มต้นของการสร้างงานพุทธศิลป์ เกิดจากความเคารพศรัทธาในพระพุทธรูป และได้พัฒนาความศรัทธาเหล่านั้นจากนามรูปสู่รูปธรรม ในรูปแบบของอาคารสถานที่(สถาปัตยกรรม) สัญลักษณ์แห่งสื่อแสดงความเคารพ(ประติมากรรม) และการเล่าเรื่องราวพระพุทธศาสนาในแง่มุมต่างๆ (ประติมากรรม หรือจิตรกรรม) ซึ่งแฝงไว้ด้วยหลักธรรมทางศาสนาทั้งสิ้น^{๒๘}

ข. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๕.๑๘.มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน ได้ศึกษางานวิจัย “สถาปัตยกรรมพอเพียงกรณีศึกษา: สิม พื้นถิ่นอีสานในเขตวัฒนธรรมไทย-ลาว” งานวิจัยชิ้นนี้ อาศัยการศึกษาและรวบรวมข้อมูลที่สำคัญคือ การสำรวจภาคสนามเพื่อเก็บข้อมูลทางด้านสถาปัตยกรรม ด้วยการรังวัด พร้อมทั้งบันทึกภาพลักษณะของ สิมอีสานในเขตวัฒนธรรมไทย-ลาว และสภาพแวดล้อมด้วยภาพถ่าย มีการศึกษาข้อมูลทุติยภูมิจากเอกสารประกอบ เพื่อให้ครอบคลุมความรู้ในส่วนที่เกี่ยวข้อง และการสัมภาษณ์ผู้คนที่เกี่ยวข้อง เพื่อค้นหาสาระความคิดเห็นให้ครอบคลุม จากการศึกษาพบว่า ผู้คนจากดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงที่ต่างเดินทางเข้ามาในเองที่กลายมาเป็นบรรพบุรุษชาวอีสานปัจจุบันที่มีความเลื่อมใสต่อพุทธศาสนามานาน รูปแบบสถาปัตยกรรมอย่างสิมจึงสะท้อนวิถีชีวิตที่ผสมผสานกันระหว่างพุทธศาสนาและฮินดู-คอง สามารถรับรู้ได้ถึงความสะดวก

^{๒๖} มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, จากนาลันทาถึงมหาจุฬาฯ, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

^{๒๗} รศ.ดร.พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, วรรณิการ์ ตั้งตุลานนท์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, คุณค่าและความสำคัญของจิตรกรรมฝาผนังของอุโบสถกลางน้ำ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, (กรุงเทพมหานคร: บ.รพีปกรณ์ จก., ๒๕๕๖).

^{๒๘} ผศ.ดร.จรรุวรรณ พึ่งเทียร, พุทธศิลป์, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓)

กับแนวคิดด้วยอาคารที่เรียบง่าย ไม่ใหญ่โตเกินกว่าเหตุ ไม่นิยมตกแต่งประดับประดาและประหยัด แสดงถึงความสะอาด สว่างและสงบตามหลักพุทธปรัชญา ความพอเพียงกับวิถีชีวิตแบบเอื้อกันเอื้อ อยู่ของคนอีสาน เป็นวิถีเดียวกัน^{๒๙}

๑.๕.๑๙. **ชาญวิทย์ สุขพร** ได้ศึกษาเรื่อง “พิพิธภัณฑภาพจิตรกรรมฝาผนังไทย” สรุปได้ว่าศึกษาถึง ภาพจิตรกรรมฝาผนังที่ยังคงมีคุณค่า คงความสมบูรณ์ของภาพอยู่มาก เป็นภาพที่อยู่ในอาคารทางศาสนาของไทย โดยมีเนื้อหาความหมายและคติ ที่มีความเกี่ยวข้องกับหลักธรรมคำสอนของศาสนาพุทธ เช่น ภาพชาดกต่าง ๆ ภาพพุทธประวัติ ภาพไตรภูมิพระร่วง ฯลฯ รวมถึงการศึกษาเนื้อหาพุทธปรัชญาที่เป็นหลักสำคัญของการดำเนินชีวิต อีกทั้งการนำแนวคิดทางพุทธศาสนามาสร้างงาน สถาปัตยกรรมที่ประยุกต์มาจากรูปทรงและองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมไทยเดิม^{๓๐}

๑.๕.๒๐. **ทิวา เผื่อนปฐม** ได้ศึกษาเรื่อง “พุทธสถาปัตยกรรมสมัยราชวงศ์บ้านพลูหลวง” สรุปว่าวิทยานิพนธ์นี้กล่าวถึงการศึกษางานสถาปัตยกรรมเนื่องในพุทธศาสนาที่มีหลักฐานภาคเอกสาร ระบุว่าสร้าง บูรณปฏิสังขรณ์โดยพระมหากษัตริย์แห่งราชวงศ์บ้านพลูหลวง ๖ พระองค์ ที่ปกครองพระนครศรีอยุธยา ระหว่าง พ.ศ.๒๒๓๑ – ๒๓๑๐ รวมระยะเวลา ๘๐ ปี สุดท้ายก่อนการล่มสลายของกรุงศรีอยุธยา ผลจากการศึกษางานพุทธสถาปัตยกรรม ๑๕ แห่ง สามารถจัดลำดับพัฒนาการสถาปัตยกรรม โดยพยายามแยกศึกษาวิเคราะห์ ๔ หัวข้อ คือ ลักษณะแผนผัง รูปแบบสถาปัตยกรรม องค์ประกอบสถาปัตยกรรม และ โครงสร้างและการก่อสร้าง ผลสรุปที่ได้จากการศึกษาพบว่า แผนผังของวัดในสมัยราชวงศ์บ้านพลูหลวงวางตัวสัมพันธ์กับเส้นทางสัญจรเป็นหลักมากกว่าการเน้นแนวแกนทิศทั้งสี่ สถาปัตยกรรมภายในผังให้ความสำคัญกับสถาปัตยกรรมประเภทอาคารพระอุโบสถหรือพระวิหารเป็นประธานของผัง^{๓๑}

๑.๕.๒๑. **พระมหาเศรษฐา เสฏฐโม (หินศิลา)** ได้ศึกษาเรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์แนวคิดเรื่องจักรวาลวิทยาในไตรภูมิพระร่วง” สรุปได้ว่าวิทยานิพนธ์นี้ศึกษาแนวคิดเรื่องจักรวาลวิทยา, ในไตรภูมิพระร่วง, อิทธิพลต่อสังคมไทย, ความสำคัญของไตรภูมิพระร่วงอยู่ที่การสอนให้เห็นความไม่เที่ยงแท้ของสรรพสิ่ง แม้การไปเกิดในสุคติภูมิก็ไม่มีความแน่นอน ต้องเวียนว่ายตายเกิดในวัฏสงสารต่อไป การบรรลุพระนิพพานเท่านั้นที่ไม่มีการเวียนว่ายตายเกิดในวัฏสงสารต่อไป อิทธิพลแนวคิดเรื่องไตรภูมิพระร่วงได้สะท้อนผ่านจิตรกรรม สถาปัตยกรรม วรรณกรรม ซึ่งเป็น

^{๒๙} มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล อีสาน, “สถาปัตยกรรมพอเพียงกรณีศึกษา: สิม พื้นที่อีสานในเขตวัฒนธรรมไทย-ลาว”, งานวิจัย. (นครราชสีมา, ๒๕๕๑).

^{๓๐} ชาญวิทย์ สุขพร, “พิพิธภัณฑภาพจิตรกรรมฝาผนังไทย”, วิทยานิพนธ์สถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร), ๒๕๔๗.

^{๓๑} ทิวา เผื่อนปฐม, “พุทธสถาปัตยกรรมสมัยราชวงศ์บ้านพลูหลวง”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร), ๒๕๔๓.

ความคิดรวบยอดของศิลปินที่สร้างสรรค์ผ่านออกมาในยุคสมัยต่าง ๆ ยิ่งกว่านั้นแนวคิดเรื่องจักรวาลวิทยาในไตรภูมิพระร่วงยังถือได้ว่าเป็นแบบแผนในการดำเนินชีวิตของมนุษย์โดยยึดหลักการเว้นความชั่ว ซึ่งนำเสนอผ่านความน่ากลัวของอบายภูมิ ทั้งได้เสนอการหลุดพ้นจากวัฏสงสารด้วยการปฏิบัติเพื่อถึงพระนิพพานคือการทำจิตใจให้บริสุทธิ์^{๒๒}

๑.๕.๒๒. ศุภชัย อารีรุ่งเรือง ได้ศึกษาเรื่อง “การศึกษาการออกแบบพระอุโบสถในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว” สรุปความว่า วิทยานิพนธ์นี้มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษารูปแบบของศิลปสถาปัตยกรรมที่มีผล ต่อการออกแบบ ปัจจัยที่มีส่วนกำหนดแนวความคิด จนถึงรูปแบบ ลักษณะ และองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม และ พัฒนาการทางความคิด^{๒๓}

๑.๕.๒๓. รศ.สมคิด จิระทัศนกุล ได้ศึกษาเรื่อง “พระอุโบสถและพระวิหารในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว” สรุปความว่า วิทยานิพนธ์นี้มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาถึงรูปแบบ, ลักษณะ และองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม ตลอดจนพัฒนาการและแนวความคิดของการกำหนดรูปแบบของสถาปัตยกรรมดังกล่าว นั้น โดยทรงพยายามนำแบบแผนทางสถาปัตยกรรมที่เกี่ยวข้องกับการศาสนาแบบสมัยอยุธยากลับมาฟื้นฟู ซึ่งเป็นผลมาจากแนวความคิดที่มีผลกระทบจากสาเหตุของภาวะการเมืองที่พระองค์กำลังประสบอยู่ และการศึกษาทางกายภาพของโบราณสถานนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบ อ้างอิง เพื่อนำไปสู่การสรุปสุดท้าย^{๒๔}

๑.๕.๒๔. สุวิทย์ เดชรุ่งถวิล ได้ศึกษาเรื่อง “การศึกษาพุทธสถาปัตยกรรมในสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช” สรุปความว่า วิทยานิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษางานพุทธสถาปัตยกรรมในช่วงเวลา เชื่อมต่อระหว่างการเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ ๒ กับสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ในรัชกาลที่ ๑ การเกิดของงานพุทธสถาปัตยกรรมดังกล่าวนี้เป็นพุทธสถาปัตยกรรม ที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาแห่งการฟื้นฟูสภาพบ้านเมืองขึ้นใหม่ในสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช^{๒๕}

^{๒๒} พระมหาเศรษฐา เสฏฐมโม (หินศิลา), “การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องจักรวาลวิทยาในไตรภูมิพระร่วง”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๓.

^{๒๓} ศุภชัย อารีรุ่งเรือง, “การศึกษาการออกแบบพระอุโบสถในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร), ๒๕๔๔.

^{๒๔} รศ.สมคิด จิระทัศนกุล, “พระอุโบสถและพระวิหารในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร), ๒๕๓๓.

^{๒๕} สุวิทย์ เดชรุ่งถวิล, “การศึกษาพุทธสถาปัตยกรรมในสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร), ๒๕๔๓.

๑.๕.๒๕.อานนท์ เรื่องกาญจนาวิทย์ ได้ศึกษาเรื่อง “การออกแบบพระอุโบสถและพระวิหารแบบไทยประเพณี” สรุปความว่า วิทยานิพนธ์นี้ มีความมุ่งหมายที่จะศึกษางานออกแบบอาคารอุโบสถและวิหารแบบไทยประเพณีสมัยอยุธยาตอนปลาย อาคารประเพณีที่สร้างในสมัยอยุธยาตอนปลายมีลักษณะเฉพาะของยุคสมัย แผนผังอาคารได้ยุติการใช้เจดีย์เป็นประธานของแผนผังอีกต่อไปแต่ใช้อุโบสถหรือวิหารเป็นประธานของแผนผังนั้นแทน^{๓๖}

จากการสืบค้นเอกสารข้างต้นชิ้นมานั้น จะทำให้ผู้วิจัยทราบถึง มูลเหตุในการสร้างโรงอุโบสถในครั้งพุทธกาล และรูปแบบ ลักษณะ องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมของอุโบสถในสังคมไทย ยุคสมัย ความเชื่อ ค่านิยม ประเพณี อิทธิพล และหลักคำสอนที่แฝงมาในรูปแบบพุทธศิลป์ของพระพุทธศาสนาที่สืบทอดมาในสังคมไทย รวมทั้งข้อมูลเกี่ยวกับกฎหมาย ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายของบ้านเมืองหรือคณะสงฆ์ โดยมหาเถรสมาคม กรณีที่ดินของสงฆ์ ทำให้สามารถหาหนทางในการดำเนินการวิจัยที่เกี่ยวข้องต่อไป

๑.๖ วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Quality Research) ที่เน้นการวิจัยทางเอกสาร (Documentary Research) ซึ่งมีลำดับขั้นตอนดังนี้

๑.๖.๑.ขั้นศึกษาข้อมูลจากเอกสาร โดยแบ่งตามแหล่งข้อมูลดังนี้

ก.ข้อมูลเอกสารชั้นปฐมภูมิ คือ คัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ข.ข้อมูลเอกสารชั้นทุติยภูมิ คือ ส่วนที่เป็นคัมภีร์อรรถกถา ฎีกา และคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาอื่นๆ ที่บัญญัติเกี่ยวกับการสร้างวัดในพระพุทธศาสนา ข้อมูลจากหนังสือหนังสือจักรวาลทิปนี หนังสือไตรภูมิพระร่วง ตำราทางวิชาการ พร้อมทั้งเอกสารต่างๆ ตลอดจนข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต ที่เกี่ยวกับการสร้างพระอุโบสถในประเทศไทย

ค.บทความรวมทั้งเอกสารที่สัมภาษณ์ พระพรหมมิ่งคลาจารย์ (หลวงพ่อปัญญา นันทภิกขุ) และรองศาสตราจารย์ ดร.ปิญโญ สุวรรณคีรี รวมทั้งบทความ เอกสาร ที่เกี่ยวข้องกับอุโบสถกลางน้ำ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑.๖.๒.ขั้นศึกษาข้อมูลจากการสัมภาษณ์คณะผู้บริหาร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประมาณ ๔ – ๕ รูป, คน

^{๓๖} อานนท์ เรื่องกาญจนาวิทย์, “การออกแบบพระอุโบสถและพระวิหารแบบไทยประเพณี สมัยอยุธยาตอนปลาย (พ.ศ.๒๑๗๓ – ๒๓๑๐)”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๕.

๑.๖.๓. นำข้อมูลที่ได้จากข้อ ๑.๖.๑ และ ๑.๖.๒. มาทำการเก็บรวบรวม เรียบเรียง จัดลำดับข้อมูล และทำการวิเคราะห์เพื่อตอบปัญหาการวิจัย

๑.๖.๔. รวมถึงการสรุปผล เพื่อนำเสนอให้ประธานสวดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

๑.๗. ประโยชน์ที่จะได้รับ

๑.๗.๑. ทำให้ทราบการสร้างอุโบสถในพระพุทธศาสนา

๑.๗.๒. ทำให้ทราบกระบวนการสร้างอุโบสถกลางน้ำ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๑.๗.๓. ทำให้ทราบคุณค่าและความสำคัญในการสร้างอุโบสถกลางน้ำ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา